

ПИТАННЯ ПРО СУБ'ЄКТА ПРАВА НА КОМЕРЦІЙНУ ТАЄМНИЦЮ¹

Сляднева Г.О. – к.ю.н., доцент, доцент кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права НУ «Одеська юридична академія»²

Початок кожного століття, а тим більше тисячоліття, кожного разу ставить перед людством якісно нове завдання, безперервно пов'язане як з вже досягнутим рівнем економічного і соціального розвитку держав, що існують на нашій планеті, так і з очікуванням значного поліпшення умов життя людей. Нове тисячоліття виводить на якісно інший рівень розробки питань пов'язаних з правом інтелектуальної власності. Перш за все, слід зазначити, що змінилося і продовжує змінюватися місце інтелектуальної власності в сучасному економічному житті і господарському обороті. Слід зазначити, що практично всі країни світу, проголосили третє тисячоліття, що наступило, ерою інтелектуальної власності.

Створення науково-технічних результатів, їх надійна правова охорона і використання дозволять забезпечити стабільний економічний розвиток на основі постійного вдосконалення технологічних процесів, що характеризують сучасне виробництво, що забезпечує випуск продукції, конкурентоздатної як на внутрішньому, так і на світовому ринку. Таким чином, сьогодні вдосконалення правової охорони результатів інтелектуальної діяльності людини, максимальна гармонізація відповідного національного законодавства, створення і ефективного використання механізмів залучення інтелектуальної власності в цивільний оборот є одними з найпрогресивніших завдань в Україні.

Окремо хочеться зупинити увагу на паровому регулюванні такого нетрадиційного об'єкта права інтелектуальної власності як комерційна таємниця, а саме на визначенні суб'єкта права на комерційну таємницю. Питання про суб'єкта права на комерційну таємницю вирішується в літературі неоднозначно. Недосконалість чинного законодавства створює труднощі та проблеми для

суб'єктів, що володіють комерційною таємницею, належного захисту їх прав, обмежує можливості реалізації та захисту їх права на таку інформацію, а також сприяє завданню матеріальної та моральної шкоди цим суб'єктам. Неналежний рівень правового регулювання відносин, пов'язаних з комерційною таємницею суб'єктів, сприяє поширенню комерційного шпигунства, безперешкодному використанню окремими особами незаконно отриманих наукомістких технологій, програмних продуктів та іншої інформації, що відноситься до комерційної таємниці.

Проблеми комерційної таємниці досліджувалися, в основному, ученими-економістами, що спеціалізуються в сфері економічної або інформаційної безпеки підприємств. Серед теоретичні розробки спеціалістів у галузі захисту інформації Г.О. Андрощука, Е.Я. Соловйова, В.А. Рубанова, В.М. Чаплигіна, А.А. Чернявського, О.М. Вінник, В.М. Гайворонський, І.В. Єршова, Т.В. Кашаніна, А.В. Коломієць, Г.К. Нікіфоров, С.С. Нікіфоров, Г.В. Пронська, Н.О. Саніахметова, В.А. Северін, Е.Я. Соловйов, А.А. Фатьянов, Є.О. Харитонов, О.С. Янкова та ін.

Хоча останнім часом різні аспекти комерційної таємниці досліджувалися в роботах як українських, так і зарубіжних учених, однак переважно ці роботи були присвячені технічним, організаційним і економічним аспектам охорони комерційної таємниці в системі економічної або інформаційної безпеки підприємств.

Переважно нечисленні дослідження комерційної таємниці, що здійснювалися в 90-і роки у вітчизняній літературі, унаслідок, власне кажучи, відсутності правового регулювання в Україні, аналізували норми зарубіжного законодавства в цій сфері.

¹ Сляднева Г.О. Питання про суб'єкта права на комерційну таємницю // Актуальні проблеми держави і права. – Одеса: Юридична література, 2008. – Вип. 42. – С.19-23.

² Збережено первинне оформлення.

В останні роки стали з'являтися публікації, що аналізують поняття комерційної таємниці, окремі правові способи захисту від несанкціонованого розголошення, пропозиції по удосконалюванню законодавства в цій сфері. Зокрема, до окремих проблем комерційної таємниці звертались вчені-юристи О.А. Городов, Н.С. Гуляєва, С.Е. Жилінський, С.А. Кузьміна, В.Н. Лопатін, С.А. Парашук, О.А. Підпригора, О.О. Підпригора, В.А. Северін та ін. Однак багато правових аспектів комерційної таємниці залишилися поза полем зору вчених-юристів.

Розповсюдженням у літературі є позначення в якості суб'єкта права на комерційну таємницю підприємства або юридичної особи.

Так, В.А.Плаксін і Ю.В.Макогон вважають, що за змістом законодавчих норм власником комерційної таємниці слід вважати, очевидно, будь-який господарюючий суб'єкт, що має статус юридичної особи. Така властивість має бути визначальною при вирішенні даного питання, тому що саме юридична особа має право створювати локальні нормативні акти, що регулюють охорону комерційної таємниці, а потім – виступати в якості самостійного суб'єкта, що може вимагати залучення до відповідальності винного за її розголошення і відшкодування завданого в зв'язку з цим збитку [1, с. 76].

При такому підході не враховується те, що суб'єктом права на комерційну таємницю можуть бути також фізичні особи – суб'єкти господарської (підприємницької) діяльності. Тому таке розуміння звучує коло осіб, що можуть мати право на комерційну таємницю.

У цьому плані більш правильним видається думка вчених, які вважають суб'єктами права на комерційну таємницю суб'єктів підприємницької діяльності.

На думку А.Е. Кузьміна, при порушенні комерційної таємниці збиток у першу чергу завдається підприємству, отже, безпосереднім власником комерційної таємниці є самостійний господарюючий суб'єкт – юридична особа, фізична особа, що веде підприємницьку діяльність від свого імені, інші суб'єкти підприємницької діяльності [2, с. 52-53].

В.А. Северін відзначає, що суб'єктами права на комерційну таємницю є фізичні і юридичні особи, що займаються підприємницькою діяльністю (володарі) [3, с. 9]. Е.В.Єлютина вказує, що громадяни-споживачі, так само як і підприємці, що здійснюють свою діяльність з порушенням закону, суб'єктами права на комерційну таємницю не являються [4, с. 19].

Разом з тим, і таке розуміння суб'єктів права на комерційну таємницю є звуженим, оскільки суб'єктами права на комерційну таємницю

можуть бути не тільки суб'єкти підприємницької (господарської комерційної), а й іншої господарської (некомерційної) діяльності. Те, що суб'єкти некомерційної господарської діяльності не ставлять мети одержання прибутку, не означає, що вони не можуть здійснювати підприємницької діяльності і, отже, мати комерційної таємниці. Визначальне значення комерційної таємниці, як було вказано, обумовлено конкурентноздатністю суб'єкта господарювання, тому будь-який суб'єкт господарювання – юридична або фізична особа - може мати комерційну таємницю. Однак не можна вважати самостійними суб'єктами права на комерційну таємницю філії, представництва, інші відокремлені підрозділи господарських організацій (структурні одиниці), створені ними для здійснення господарської діяльності, що зазначені в якості суб'єктів господарювання у ч.2 ст.55 ГК України. Оскільки вони наділяються майном юридичними особами, що їх створили - господарськими організаціями і діють від імені останніх, вони мають право на комерційну таємницю не як самостійні суб'єкти, а як підрозділи (структурні одиниці) господарських організацій.

Суб'єктів права на комерційну таємницю називають по-різному. В одних роботах [5, с. 76] зустрічається поняття «власник комерційної таємниці». В інших – володілець або володар. Так, Г.Отнюкова [6, с. 57] та А.Александров [7, с. 5] для позначення суб'єкта, що має право на формування режиму комерційної таємниці, уживають термін «володілець» або «власник» комерційної таємниці. В.А.Северін використовує три терміни «володілець», «володар» і «власник» [8, с. 39]. Інші вчені оперують терміном «правоволоділець» [9, с. 31]. Більшість фахівців в області захисту інформації, зокрема, А.П. Сергєєв, В.Н. Лопатін, А.А. Куліков, використовують легальне позначення, застосовуване у ЦК РФ, а саме, володар інформації [10; 24, с. 44; 155, с. 100].

Видається, що розбіжності в термінології в позначенні суб'єкта, що має право на комерційну таємницю, обумовлюються спірністю в оцінці інформації як об'єкта цивільних прав та об'єкта права власності.

Немає єдиної термінології й у законодавстві України. Так, у ст.162 ГК України в якості особи, що має право на захист від незаконного використання інформації третіми особами, зазначено суб'єкта господарювання, що є володільцем комерційної інформації.

У главі 46 Цивільного кодексу України не названий власне суб'єкт права інтелектуальної власності на комерційну таємницю, однак у ст.505 ЦК при визначенні комерційної таємниці та її ознак

зазначена «особа, яка законно контролює цю інформацію».

Ці терміни не є, на наш погляд, вдалими для визначення суб'єкта права на комерційну таємницю. Ще в меншому ступені можна погодитися з терміном «власник», що використовується у проекті Закону України «Про комерційну таємницю», розробленому Держпідприємництвом.

Вважаємо, що з урахуванням характеристики інформації як нематеріального об'єкта, не коректно використовувати термін «власник комерційної таємниці». Оскільки володіння є одним із правомочностей права власності власника речі, вважаємо недоцільним використовувати термін «володілець» стосовно особи, що має право на комерційну таємницю.

Найбільш коректним видається термін «володар комерційної таємниці» для позначення суб'єкта права на комерційну таємницю.

Разом з тим, слід враховувати те, що крім володарів комерційної таємниці, певні права на комерційну таємницю (хоча і не в повному обсязі) можуть мати інші особи.

В.Н. Лопатін вважає, що основними суб'єктами права на комерційну таємницю є володарі комерційної таємниці, їхні правонаступники. Володарі комерційної таємниці – фізичні (незалежно від громадянства) і юридичні особи (комерційні і некомерційні організації), що займаються підприємницькою діяльністю і мають монопольне право на інформацію, що складає для них комерційну таємницю. правонаступники – фізичні і юридичні особи, яким у силу службового становища, за договором або на іншій законній підставі (у т.ч. у спадщину) відома інформація, що складає комерційну таємницю іншої особи [11, с. 45].

У цій позиції важко погодитися з рівнянням прав на комерційну таємницю їх володарів і правонаступників, оскільки правонаступники, на відміну від володарів комерційної таємниці, мають похідне право на неї.

Поряд з володарями комерційної таємниці вимагає визначення в проекті Закону України «Про комерційну таємницю» й ті особи, що не є її володарями, однак яким внаслідок службового становища, на підставі договору або на іншій законній підставі відома комерційна таємниця її володаря.

У проекті Закону РФ «Про комерційну таємницю» [12] ці особи називаються конфідентами. Цей термін може бути прийнятий і у відповідному законопроекті України, де конфіденти комерційної таємниці можуть бути визначені як фізичні або юридичні особи, яким у силу службового становища, договору або на іншій законній підставі відома інформація, що складає комерційну таємницю іншої особи.

Повинно бути чітке розділення статусу первинного володаря комерційної таємниці (правовласника) і конфідента (правонаступника), тобто особи, що отримала інформацію, що становить комерційну таємницю на законній підставі, але що не має того ж об'єму правомочності, що і передало йому».

Правовласник може сам використовувати інформацію, що належить йому, і може ввести її в цивільний обіг. Тобто розпорядитися своїм правом, а отже, або передати це право, або надати дозвіл на використання інформації іншій особі. Ніхто інший без дозволу правовласника не має права ознайомитися з інформацією, що охороняється, і використовувати її.

ЛІТЕРАТУРА

1. Плаксин В.А., Макогон Ю.В. Коммерческая тайна: правовые проблемы // Государство и право. — 1992. — № 8. — С.73-80.
2. Кузьмин А.Э. Правовая защита коммерческой тайны // Правоведение. — 1992. — № 5. — С.45-53.
3. Северин В.А. Правовое регулирование информационных отношений //Юрист. — 2001. — № 7. — С.2-9.
4. Елютина Е.В. Правовая регламентация сохранения тайны //Государство и право. — 2002. — № 8. — С.16-23.
5. Плаксин В.А., Макогон Ю.В. Коммерческая тайна: правовые проблемы // Государство и право. — 1992. — № 8. — С.73-80.
6. Отнюкова Г. Коммерческая тайна // Закон. — 1998. — № 2. — С.55-59.
7. Алексенцев А.И. О составе защищаемой информации //Безопасность информационных технологий. — 1999. — № 2. — С.3-7.
8. Северин В.А. Услуги информационного характера, обеспечивающие коммерческую деятельность // Законодательство. — 2000. — № 1. — С.32-39.
9. Дозорцев В.А.Информация как объект исключительного права // Дело и право. — 1996. — № 4. — С.27-38.
10. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации. — М.: Проспект, 2001. — 751 с.
11. Лопатин В.Н. Правовая охрана и защита права на тайну //Юридический мир. — 1999. — № 4. — С.32-36; — № 5-6. — С.42-50; — № 7. — С.34-42.
12. О коммерческой тайне: Проект Закона РФ // Соловьев Э. Коммерческая тайна и ее защита. — М.: Ось-89, 2002. — С. 47-60.

Стаття опублікована у збірнику наукових праць: Актуальні проблеми держави і права. – Одеса: Юридична література, 2008. – Вип. 42. – С.19-23.